

دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی

دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان)

شماره سی و نهم - بهار ۱۳۸۸

صص ۱۲۸ - ۱۰۷

مقایسه روان‌رنجوری و ویژگیهای جمعیت‌شناختی شوهران همسر آزار و غیرهمسر آزار شهر اصفهان از دید همسران آنان در سال ۱۳۸۶

الهام فدایی^۱ - کبری کنعانی^۲ - حسین مولوی^۳ - ابوالقاسم نوری^۴

چکیده

این پژوهش روان‌رنجوری^۵ و ویژگیهای جمعیت‌شناختی شوهران همسر آزار و غیرهمسر آزار را از دید همسران آنان در شهر اصفهان مقایسه کرده است. جامعه آماری تحقیق را زنان شوهران همسر آزار و غیرهمسر آزار شهر اصفهان تشکیل دادند. بدین منظور ۵۰ نفر از زنانی که مشکل خانوادگی (همسر آزاری) داشتند و از اوایل اردیبهشت‌ماه تا اواخر تیرماه ۱۳۸۶ برای شکایت همسر آزاری به مراجع انتظامی و قضایی موجود در شهر اصفهان مراجعه کرده بودند، به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. سپس نمونه‌گیری ۵۰ نفر از زنانی که مشکل خانوادگی

۱. کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی

۲. کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی

۳. استادیار دانشگاه اصفهان

۴. دانشیار دانشگاه اصفهان

همسرآزاری) نداشتند در دو مرحله انجام گرفت. در مرحله اول پنج منطقه از مناطق یازده گانه شهر اصفهان به صورت خوشه‌ای تصادفی و در مرحله دوم، از هر منطقه ۱۰ نفر از زنان خانه‌دار به صورت تصادفی ساده انتخاب شدند. ابزار تحقیق پرسشنامه پنج عامل بزرگ شخصیت فرم کوتاه «R» با ضریب پایایی ۰/۸۶ و پرسشنامه ویژگیهای جمعیت‌شناختی^۱ بود. این تحقیق از نوع توصیفی، علی - مقایسه‌ای بوده است. نتایج تحلیل کواریانس پس از کنترل متغیرهای سن، سن ازدواج و تعداد خواهران و برادران آزمودنی‌ها، نشان داد که روان‌رنجوری شوهران همسرآزار (از دید همسران آنان) به طور معناداری ($P < 0/05$) بیشتر از شوهران غیرهمسر آزار بوده است. در بررسی مقایسه ویژگیهای جمعیت‌شناختی بین شوهران همسر آزار و غیرهمسر آزار مشخص شد که به غیر از سن ($P > 0/05$)؛ بین ویژگیهای شغل، میزان تحصیلات، سن ازدواج، نوع ازدواج (فامیلی - غیرفامیلی) و تعداد خواهران و برادران تفاوت معناداری بین دو گروه مطالعه وجود دارد؛ بیکاری بیشتر شوهران همسرآزار از غیرهمسر آزار ($P < 0/05$)، پایین بودن مدرک تحصیلی شوهران همسرآزار از غیرهمسر آزار ($P < 0/01$)، سن پایین ازدواج شوهران همسرآزار از غیرهمسر آزار ($P < 0/05$)، کمتر بودن ازدواج فامیلی شوهران همسرآزار از غیرهمسرآزار ($P < 0/05$)، تعداد زیاد خواهران و برادران شوهران همسرآزار از غیرهمسرآزار ($P < 0/01$) جزو نتایج دیگر این تحقیق بوده‌اند.

کلید واژه‌ها: ویژگیهای شخصیتی، همسرآزاری، روان‌رنجوری، شوهران همسرآزار، شوهران غیرهمسر آزار.

مقدمه

یکی از مباحث اصلی و بنیادی علم روان‌شناسی ویژگیهای شخصیتی است که زیربنای نظام رفتاری افراد را تشکیل می‌دهد. پرداختن به این مقوله جنبه‌های خاص عملکرد افراد را در زمینه‌های مختلف روشن می‌سازد. شخصیت از دیدگاههای مختلف مورد بررسی قرار گرفته و هر یک آن را براساس چارچوب نظریه مربوط تعریف کرده‌اند، اما

کامل‌ترین تعریف شخصیت را آلپورت^۱ این چنین بیان کرده: شخصیت سازمانی پویا از نظام‌های روانی و جسمانی است که در درون فرد قرار دارد و ویژگیهای فرد، رفتار و اندیشه او را تعیین می‌کند (پروین^۲، ۱۳۸۱). براساس تجربه‌های روزمره و با استناد به متون مربوط مشخص گردیده که ویژگیهای خاصی هستند که نقش برجسته و مسلطی در منظومه روانی ما دارند و بدین لحاظ است که این ویژگیها و صفات شخصیتی می‌توانند به درستی توصیف‌کننده ما باشند، چرا که بیشتر وقت‌ها هدایت‌کننده رفتار ما هستند (پاپالیا^۳، ۱۹۸۸). از طرف دیگر ویژگیهای شخصیتی افراد بر عملکرد آنان در خانواده تأثیر می‌گذارد و خانواده نیز بر ویژگیهای شخصیتی افراد مؤثر است. در بین تمامی نهادها و سازمانها و تأسیسات اجتماعی، خانواده نقش و اهمیتی خاص دارد. هیچ جامعه‌ای نمی‌تواند ادعای سلامت کند، اگر از خانواده سالم برخوردار نباشد و از آسیب‌های اجتماعی در امان نیست اگر از تأثیر خانواده غافل باشد. اسلام نیز خانواده را مهمترین و اساسی‌ترین واحد اجتماعی می‌داند که بنای آن بر الفت و همدلی استوار است، به طوری که علاقه و دلبستگی، سازگاری و احترام از مشخصات مثبت مورد انتظار در خانواده به‌خصوص در ارتباطات زناشویی است (حق دوست اسکویی و همکاران، ۱۳۷۹). با وجود این خشونت همواره بخشی از تاریخچه خانواده در سراسر جهان بوده و در طی دهه اخیر نیز خشونت خانوادگی به صورت یک پدیده همه‌گیر و در حال افزایش درآمده است (روی^۴، ۲۰۰۲). اکثر آسیب‌دیدگان خشونت خانوادگی زنان هستند (حق دوست اسکویی و همکاران، ۱۳۷۹).

پزشکی قانونی از جمله مراجع مهمی است که روزانه با زنانی روبه‌رو است که از ایراد ضرب و جرح از سوی شوهران شاکی هستند. در شرح حالی که پزشکان قانونی در بدو معاینه از قربانیان همسرآزار می‌گیرند، نتیجه گرفته شده که شوهران همسرآزار اغلب افرادی با شخصیت پرخاشگر هستند. در حالی که تعدادی از آنها به هنگام ابتلای به بیماری روانی معمولاً از نوع افسردگی اقدام به کتک زدن همسر خود می‌کنند (بنکدار، ۱۳۸۴). سایر خصوصیات این شوهران عبارت است از حسادت

1. Alport

2. Pervin

3. Papalia

4. Roy

بیمارگونه و هذیان بی‌وفایی به همسر و افراط در میگساری (نصر، ۱۳۷۹). گرچه اغلب شوهران همسر آزار، بیماری واضح و مشخصی ندارند، ولی از احساس بی‌کفایتی عمیقی در رنج هستند (پرچمی، ۱۳۸۳). نتیجه خشونت خانوادگی نه تنها باعث ایجاد مشکلات فردی می‌شود، بلکه عواقب سنگینی برای جامعه در بر دارد. در حقیقت برای داشتن جامعه‌ای سالم و افرادی متعادل در جامعه نباید روابط خشونت‌آمیز خانوادگی را نادیده گرفت، زیرا نتایج ناشی از رفتار خشونت‌آمیز خانوادگی نسبت به قربانی سبب می‌شود که او در روابط اجتماعی خود با دیگران رفتار نابهنجار داشته باشد. این افراد از نظر بهداشت و سلامت عمومی جامعه، استعداد زیادی برای ابتلای به انواع بیماری‌ها دارند (اعزازی، ۱۳۸۰).

بنابراین با توجه به اینکه همسرآزاری عوارض و پیامدهای نامطلوب جسمانی و روانی بر تک‌تک اعضای خانواده بر جای می‌گذارد و مانعی در جهت رشد و کمال آنها محسوب می‌شود و نیز رعایت حقوق انسانها الزامی و عزت‌نفس آنها مهم است، ضرورت دارد عواملی که موجب باز ماندن این نهاد از رشد طبیعی خود می‌شوند، شناسایی شوند، چرا که شناسایی و درک تنوع پیچیدگی عوامل مؤثر بر ایجاد همسرآزاری عامل مهمی در ارائه پیشنهادها و کاربرد روشهای صحیح‌تر در پیشگیری و درمان آن محسوب می‌شود.

هدف این پژوهش مقایسه روان‌رنجوری شوهران همسرآزار و غیرهمسر آزار از دید همسران آنان بوده است، تا از نتایج آن بتوان الگوهای راهبردی به‌منظور شناسایی و کنترل این پدیده ارائه نمود. پژوهش‌های اندک و پراکنده‌ای در این ارتباط انجام شده (به‌خصوص در داخل کشور) و هیچ یک از تحقیق‌های داخلی و خارجی به‌طور مستقیم به بررسی عوامل پنجگانه پرسشنامه پنج عامل بزرگ شخصیت در گروه شوهران همسرآزار نپرداخته‌اند.

لاتینا^۱ (۱۹۹۷) در پژوهش خود که به مقایسه ویژگیهای شخصیتی شوهران همسرآزار و غیرهمسرآزار پرداخت، در پرسشنامه خصومت نشان داد که شوهران همسر آزار در مقایسه با شوهران غیرهمسر آزار در موارد اختلال شخصیت ضد

اجتماعی و خود انتقادی، نمره بالاتری به‌دست آوردند و هیچ اختلاف مهمی بین گروهها از نظر سن، نژاد، تحصیل، شرایط اقتصادی و اجتماعی و نمرات درجه افسردگی یا نمرات کلی حاصل از MMPI پیدا نشد.

همبرگر و هاستینگ^۱ (۱۹۸۸) به بررسی ویژگیهای شوهران همسرآزار همسو با اختلالات شخصیت پرداختند. نتایج نشان داد که بسیاری از ویژگیهای همسر آزارها با معیارهای DSM-III برای اختلالات شخصیت سازگار هستند.

برگمن و بریس‌مار^۲ (۱۹۹۹) در تحقیقی به بررسی میزان هورمون و ویژگیهای شخصیتی در شوهران الکلی و همسرآزار پرداختند. نتایج تحقیق آنها نشان داد که الکلی‌های آزاردهنده با دیگران از نظر میزان هورمون فرق ندارند، اما میزان بالای تکانش و استرس را در ارزیابی‌های شخصیت از خود نشان دادند.

نستور (۲۰۰۲) در پژوهش خود به بررسی اختلال ذهنی و خشونت در گروههای مختلف شوهران همسرآزار پرداخت. نتایج نشان داد که سبک شخصیت پارانوئید، کنترل پایین رفتار و بی‌نظمی عاطفی خطر را برای تهاجم و خشونت شوهران علیه همسران را افزایش می‌دهد.

کوگان و هایب‌بارد^۳ (۲۰۰۴) با استفاده از پرسشنامه Q-Sort به بررسی ویژگیهای شخصیتی و جمعیت‌شناختی شوهران همسرآزار پرداختند. نتایج نشان داد که شوهران همسر آزار به‌طور قابل توجهی نمرات بالاتری را در مقیاس‌های اختلال شخصیت مرزی و ضد اجتماعی به‌دست آوردند و همچنین نتایج نشان داد که شوهران همسرآزار تحصیلات پایین‌تری نسبت به شوهران غیرهمسرآزار داشتند.

لوهر، همبرگر و بونگ^۴ (۲۰۰۵) به بررسی ماهیت باورهای غیرمنطقی در گروههای مختلف شوهران همسرآزار پرداختند. نتایج نشان داده است که همسرآزانی که اختلال شخصیت دارند، بیشتر از همسرآزانی که اختلال شخصیت ندارند، باورهای غیرمعقول و غیرمنطقی دارند.

1. Hamberger & Hasting

2. Bergman & Berismar

3. Cogan & Hibbard

4. Lohr, Hamberger, Bonge

آسا^۱ و همکاران (۲۰۰۵) به یک مطالعه جمعیت‌شناختی براساس گزارش همسران در مورد آزار و اذیت شوهرانشان پرداختند. نتایج نشان داد که بیش از ۴۵ درصد از شوهران همسرآزار هیچ شغلی نداشتند و در سن پایین ازدواج کرده بودند. همچنین مشکلات الکلی بودن، فشارهای عصبی، افسردگی، ویژگیهای شخصیتی ضد اجتماعی، فشارهای مالی به‌طور معناداری در آزارهای فیزیکی و روانی دخالت داشتند. مونتالو^۲ (۲۰۰۷) به بررسی شوهران همسرآزار دارا یا بدون اختلالات سایکوتیک پرداخت. هدف از مطالعه، تجزیه و تحلیل نیمرخ روانی شوهران همسر آزار در زندان با بیماری روانی و بدون بیماری روانی بود. شیوع بیماری روانی مطابق با تجدید نظر در فهرست بیماری روانی در حدود ۰/۱۲ بود. نتایج نشان داد که شوهران همسرآزار که به بیماری روانی مبتلا بودند، مردانی جوان‌تر، پرجنب و جوش‌تر، دارای قوه تحریک آنی بیشتر، بدگمان‌تر و مشکوک‌تر بودند، کمتر همدردی می‌کردند و خودبینی کمتری نسبت به شوهران غیرروانی و غیرهمسر آزار داشتند.

شمس اسفندآبادی و همکاران (۱۳۸۳) به بررسی همسر آزاری و عوامل مؤثر بر آن در زنان متأهل پرداختند. نتایج نشان داد که با افزایش سن زوجها و مدت ازدواج، میزان همسرآزاری افزایش می‌یابد و همچنین همسرآزاری با سطح تحصیلات زوجها رابطه معکوس دارد. هر چه تحصیلات زنان بیشتر باشد کمتر مورد آزار جسمی و روانی قرار می‌گیرند. همچنین هر چه میزان تحصیلات شوهر بیشتر باشد کمتر همسران خود را مورد آزار جسمی و روانی قرار می‌دهند.

ملک‌شاهی و فرهادی (۱۳۸۳) در تحقیق خود به بررسی میزان همسرآزاری و عوامل مؤثر بر آن در زنان همسردار تحت پوشش مراکز بهداشتی و درمانی خرم‌آباد پرداختند. نتایج نشان داده است که سن زن با شدت آزار ارتباط معکوس دارد. همچنین بین سطح تحصیلات، شغل، خشونت در خانواده، نوع ازدواج (فامیلی - غیرفامیلی) با شدت آزار ارتباط معکوس مشاهده شده است.

همتی (۱۳۸۴) به بررسی همسرآزاری و عوامل مؤثر بر آن در منطقه اسلام‌آباد زنجان در سال ۱۳۸۲ پرداخت. نتایج نشان داده است که شیوع خشونت کلی علیه زنان

1. Asa

2. montalvo

(روانی و جسمی) در حدود ۲۶ درصد است. همچنین نتایج نشان داد که بین تعداد فرزندان، تحصیلات زناشویی، استرس‌های شغلی، ویژگیهای شخصیتی و رفتارهای شوهران، استرس‌های زندگی و خشونت رابطه معناداری وجود دارد.

بنکدار (۱۳۸۴) به بررسی ویژگیهای شخصیتی شوهران همسر آزار و زنان آزار دیده مراجعه‌کننده به مراکز مشاوره شهر اصفهان پرداخت. نتایج نشان داد شوهرانی که دارای ویژگی شخصیت گسیخته‌خوبی هستند بیشتر شوهرانی که شخصیت ادوارخوبی دارند، کمتر همسران خود را مورد آزار قرار می‌دهند.

با توجه به اینکه در جامعه ایران چندان به این موضوع پرداخته نشده و تحقیقات اندکی هم که انجام گرفته در زمینه شیوع و عوامل جامعه‌شناسی این پدیده بوده، بنابراین ضرورت دارد چنین تحقیقی که ابعاد روان‌شناختی مسأله را مورد بررسی قرار می‌دهد، انجام شود. در این تحقیق دو فرضیه مطرح شد:

۱- بین روان‌رنجوری شوهران همسر آزار و غیرهمسر آزار از دید همسران آنان تفاوت وجود دارد.

۲- بین ویژگیهای جمعیت‌شناختی شوهران همسر آزار و غیرهمسر آزار تفاوت وجود دارد.

روش

این پژوهش از نوع توصیفی، علی - مقایسه‌ای بوده است. در این پژوهش برای مقایسه روان‌رنجوری شوهران همسر آزار و غیرهمسر آزار از دید همسران آنان، ۵۰ نفر از زنانی که دارای مشکل خانوادگی (همسر آزاری) بودند و از اوایل اردیبهشت ماه تا اواخر تیرماه (۱۳۸۶)، برای شکایت همسر آزاری به مراجع انتظامی و قضایی موجود در شهر اصفهان مراجعه کرده بودند به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند، سپس نمونه‌گیری ۵۰ نفر از زنانی که مشکل خانوادگی (همسر آزاری) نداشتند، در دو مرحله انجام گرفت. در مرحله اول، ۵ منطقه از مناطق یازده‌گانه شهر اصفهان به صورت خوشه‌ای تصادفی انتخاب شدند و در مرحله دوم، از هر منطقه ۱۰ نفر از خانم‌های خانه‌دار به صورت تصادفی ساده انتخاب شدند و پس از پرسیدن سؤالاتی در مورد

ویژگی‌های شخصیتی شوهرانشان و اطمینان از اینکه شوهران آنان همسرآزار نیستند از آنان خواسته شد که به ۲۵ سؤال از ۱۲۰ سؤال انتخابی پرسشنامه پنج عامل بزرگ شخصیت فرم کوتاه R، مربوط به مقیاس روان‌رنجوری در مورد شوهرانشان پاسخ دهند. برای اجرای این پژوهش، پژوهشگر با آزمودنی ارتباط مستقیم برقرار کرد و توضیحاتی در مورد نحوه پر کردن پرسشنامه داد و تا حد امکان سعی شد تا قسمت‌های مبهم پرسشنامه بدون ایجاد پاسخ القایی در آزمودنی شرح داده شود و هیچ‌گونه محدودیت زمانی و اعمال فشار بر روی آزمودنی اتخاذ نشد.

ابزار پژوهش

الف: پرسشنامه پنج عامل بزرگ شخصیت، عوامل روان‌رنجوری، بیداری وجدان^۱، برونگرایی^۲، انعطاف‌پذیری و دلپذیر بودن^۳ را اندازه‌گیری می‌نماید. هر یک از این عوامل دارای شش زیر مجموعه است. تحقیقات نشان می‌دهد که این عوامل جامع است و شخصیت افراد را در جهات گوناگون تبیین می‌کند (مظاهری، ۱۳۸۳). ۲۵ سؤال از ۱۲۰ سؤال انتخابی این پرسشنامه فرم کوتاه «R» مربوط به ویژگی شخصیتی روان‌رنجوری است. کاستا و مک کرائه^۴ در سال ۱۹۹۲ فرم کوتاه پرسشنامه پنج عامل بزرگ را انتشار دادند. تعداد سؤالات انتخابی این پرسشنامه ۱۲۰ سؤال و دارای دو فرم موازی S و R است. S برای گزارش‌های شخصی و R برای درجه‌بندی گزارشگر تهیه شده است. فرم R نیز دارای همان ۱۲۰ سؤال است و با ضمیر سوم شخص مفرد شروع می‌شود و برای درجه‌بندی همسر، همسال و یا کارشناسان به کار می‌رود (کنعانی، ۱۳۸۵). در این پژوهش به دلیل محدودیت در دسترسی به شوهران همسرآزار و نیز امکان صادق نبودن آنها در هنگام تکمیل پرسشنامه و به علت اینکه بیشتر همسران آزردۀ این شوهران به مراکز انتظامی و قضایی مراجعه می‌کنند از فرم R این پرسشنامه استفاده شده است.

-
1. Conscientiousness	2. Extraversion
3. Agreeableness	4. Casta & mccrae

در تحقیقات کاستا و مک کرائه (۱۹۸۵) میزان روایی و پایایی این پرسشنامه بررسی و تأیید شده است (هاشمی، ۱۳۸۱). حیدری پرسشنامه پنج عامل بزرگ شخصیت فرم کوتاه را در سال ۱۳۸۶ هنجاریابی کرده است و ضریب پایایی به‌دست آمده برای این پرسشنامه معادل ۰/۸۶ گزارش شده است (حیدری، زیر چاپ).
ب: پرسشنامه جمعیت‌شناختی که متغیرهای سن، سن ازدواج، نوع ازدواج (فامیلی- غیرفامیلی)، میزان تحصیلات، شغل و تعداد خواهران و برادران شوهران همسرآزار و غیرهمسر آزار را بررسی کرده است.

با توجه به فرضیه‌های مطرح شده و روش تحقیق در این بررسی، از آمار توصیفی شامل فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار و آمار استنباطی شامل تحلیل کواریانس (برای مقایسه ویژگیهای شخصیتی روان‌رنجوری پرسشنامه پنج عامل بزرگ شخصیت فرم کوتاه (R) پس از کنترل نمرات سن، سن ازدواج و تعداد خواهران و برادران شوهران همسرآزار و غیرهمسر آزار آزمودنی‌ها استفاده شد. برای مقایسه ویژگیهای جمعیت‌شناختی شوهران همسرآزار و غیرهمسر آزار نیز از آزمون t مستقل و آزمون خی دو استفاده شد. کلیه تحلیل‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS_{11.5} صورت گرفت.

نتایج

فرضیه ۱- بین روان‌رنجوری شوهران همسرآزار و غیرهمسر آزار از دید همسران آنان تفاوت وجود دارد.
جدولهای ۱ تا ۴ به بررسی این موضوع پرداخته‌اند.

جدول ۱- میانگین و انحراف معیار نمرات روان‌رنجوری شوهران همسرآزار و غیرهمسر آزار (قبل از بررسی متغیرهای دیگر)

گروهها	تعداد	میانگین	خطای معیار
شوهران همسرآزار	۵۰	۷۸/۹۲	۸/۸۷
شوهران غیرهمسر آزار	۵۰	۷۱/۶۸	۱۰/۶۸

در جدول ۱ ملاحظه می‌گردد که میانگین نمرات روان‌رنجوری شوهران همسرآزار (قبل از بررسی نقش متغیرهای دیگر) معادل ۷۸/۹۲ و بیشتر از شوهران غیرهمسر آزار (۷۱/۶۸) بوده است.

جدول ۲- میانگین و انحراف معیار نمرات روان‌رنجوری شوهران همسرآزار و غیرهمسر آزار (پس از بررسی متغیرهای سن، سن ازدواج و تعداد خواهران و برادران)

گروهها	تعداد	میانگین	خطای معیار
شوهران همسرآزار	۵۰	۷۸/۷۷	۱/۵۰
شوهران غیرهمسر آزار	۵۰	۷۱/۸۲	۱/۵۰

در جدول ۲ ملاحظه می‌شود که میانگین نمرات روان‌رنجوری شوهران همسرآزار (پس از بررسی نقش متغیرهای سن، سن ازدواج و تعداد خواهران و برادران) معادل ۷۸/۷۷ و هنوز هم بیشتر از شوهران غیرهمسرآزار (۷۱/۸۲) بوده است.

جدول ۳- نتایج آزمون لوین دربارهٔ پیش فرض تساوی واریانس‌ها برای نمرات روان‌رنجوری شوهر

متغیر	ضریب F	درجهٔ آزادی اول	درجهٔ آزادی دوم	معناداری
با وجدان بودن	۱/۳۹	۱	۹۸	۰/۲۴

نتایج آزمون لوین نشان می‌دهد که پیش فرض تساوی واریانس‌ها برای نمرات روان‌رنجوری شوهران مورد تأیید قرار گرفته است ($P > 0/05$).

جدول ۴- نتایج تحلیل کواریانس مقایسه میانگین نمرات روان‌رنجوری شوهران همسرآزار و غیرهمسر آزار (پس از بررسی متغیرهای سن، سن ازدواج و تعداد خواهران و برادران)

منبع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	ضریب F	معناداری
گروهها	۸۹۰/۴۵	۱	۹۵/۹۳	-	-
خطا	۹۱۱۳/۹۵	۹۵	۸۹۰/۴۵	۹/۲۸	۰/۰۰۳*
کل	۵۷۷۷۷	۱۰۰	-	-	-

* معناداری $P < ۰/۰۵$

نتایج تحلیل کواریانس در جدول ۴ نشان می‌دهد که از نظر روان‌رنجوری شوهران همسرآزار و غیرهمسر آزار با هم تفاوت معناداری داشته‌اند ($P < ۰/۰۱$). با توجه به نتایج جدولهای ۳ و ۴ فرضیه اول تحقیق مورد تأیید قرار گرفته است و به‌طور معناداری شوهران همسرآزار از «روان‌رنجوری» بیشتری نسبت به شوهران غیرهمسر آزار داشته‌اند. فرضیه ۲- آیا شوهران همسرآزار و غیرهمسر آزار از نظر سنی با هم تفاوت دارند؟ مقایسه از نظر سن: وضعیت سن نمونه مورد تحقیق به تفکیک شوهران همسرآزار و غیرهمسر آزار در جدول ۵ ارائه شده است.

جدول ۵- میانگین سنی شوهران همسرآزار و غیرهمسر آزار و

نتایج تحلیل t مربوط به مقایسه میانگین سنی آنها

گروهها	میانگین سنی	تفاوت میانگین‌ها	ضریب t	درجه آزادی	معناداری
شوهران همسرآزار	۳۶/۴۰	۰/۳۶	۰/۱۹	۹۸	۰/۸۴
شوهران غیرهمسر آزار	۳۶/۰۴				

با توجه به جدول ۵ ملاحظه می‌شود که میانگین سنی شوهران همسرآزار معادل ۳۶/۴۰ و شوهران غیرهمسر آزار معادل ۳۶/۰۴ بوده است که ۰/۳۶ نمره با هم تفاوت دارند و این تفاوت از نظر آماری مورد تأیید قرار نگرفته است، بنابراین می‌توان گفت دو گروه شوهران همسرآزار و غیرهمسر آزار میانگین سنی مشابهی داشته‌اند ($P > ۰/۰۵$).

مقایسه از نظر سن ازدواج: وضعیت سن ازدواج نمونه مورد تحقیق به تفکیک شوهران همسرآزار و غیرهمسر آزار در جدول ۶ ارائه شده است.

جدول ۶- میانگین سن ازدواج شوهران همسرآزار و غیرهمسر آزار و نتایج تحلیل t مربوط به مقایسه میانگین سن ازدواج آنان

معناداری	درجه آزادی	ضریب t	تفاوت میانگین‌ها	میانگین سنی	گروهها
۰/۰۱	۹۸	-۲/۵۳	-۲/۰۸	۲۵/۰۸	شوهران همسرآزار
				۲۷/۱۶	شوهران غیرهمسر آزار

در جدول ۶ ملاحظه می‌شود که میانگین سن ازدواج شوهران همسرآزار معادل ۲۵/۰۸ و شوهران غیرهمسر آزار معادل ۲۷/۱۶ است که حدود ۲/۰۸ نمره بیشتر از گروه اول بوده است. این تفاوتها از نظر آماری نیز مورد تأیید قرار گرفته‌اند ($P < ۰/۰۵$). مقایسه از نظر نوع ازدواج فامیلی و غیرفامیلی: وضعیت نوع ازدواج (فامیلی - غیرفامیلی) نمونه مورد تحقیق به تفکیک شوهران همسرآزار و غیرهمسر آزار در جدول ۷ ارائه شده است.

جدول ۷- فراوانی مشاهده شده و مورد انتظار ازدواج‌های فامیلی - غیرفامیلی به تفکیک گروهها

گروهها	نوع ازدواج	فراوانی	
		مشاهده شده	مورد انتظار
همسرآزار	فامیلی	۹	۱۷
	غیرفامیلی	۴۱	۳۳
غیرهمسر آزار	فامیلی	۲۵	۱۷
	غیرفامیلی	۲۵	۳۳

با توجه به جدول ۷ ملاحظه می‌شود که در گروه شوهران همسرآزار ازدواج‌های غیرفامیلی (۴۱ نفر) بوده است که از حد مورد انتظار (۳۳ نفر) بیشتر است و ازدواج‌های

فامیلی کمتر از میزان مورد انتظار است (۹ نفر) اما در گروه شوهران غیرهمسر آزار ازدواج‌های فامیلی - غیرفامیلی در حد مساوی (۲۵ نفر - ۲۵ نفر) بوده است.

جدول ۸ - نتایج تحلیل خی‌دو مقایسه فراوانی ازدواج‌های فامیلی - غیرفامیلی بین گروهها

معناداری	درجه آزادی	ضریب خی‌دو
۰/۰۰۱	۱	۱۱/۴۰

معناداری $P < 0/05$

در جدول ۸ ملاحظه می‌شود تفاوت‌های مشاهده شده در فراوانی‌های جدول ۷ از نظر آماری (آزمون خی‌دو) مورد تأیید قرار گرفته است، بنابراین با توجه به نتایج ارائه شده می‌توان گفت، هم ازدواج‌های فامیلی و هم غیرفامیلی در دو گروه تفاوت داشته است ($P < 0/01$).

مقایسه از نظر میزان تحصیلات: وضعیت میزان تحصیلات نمونه مورد تحقیق به تفکیک شوهران همسرآزار و غیرهمسر آزار در جدول ۹ ارائه شده است.

جدول ۹ - فراوانی‌های مشاهده شده و مورد انتظار سطوح تحصیلی به تفکیک گروههای شوهران همسرآزار و غیرهمسر آزار

گروهها	تحصیلات	فراوانی	
		مشاهده شده	مورد انتظار
همسرآزار	زیر دیپلم	۲۷	۱۵/۵
	دیپلم و فوق‌دیپلم	۱۷	۲۴/۵
	لیسانس و بالاتر	۶	۱۰
غیرهمسر آزار	زیر دیپلم	۴	۱۵/۵
	دیپلم و فوق‌دیپلم	۳۲	۲۴/۵
	لیسانس و بالاتر	۱۴	۱۰

در جدول ۹ ملاحظه می‌شود بیشترین فراوانی شوهران همسرآزار دارای مدارک زیردیپلم بوده است (۲۷ نفر)، اما در گروه شوهران غیرهمسر آزار بیشترین فراوانی مدارک دیپلم و فوق‌دیپلم بوده است (۳۲ نفر). همچنین ملاحظه می‌شود فراوانی شوهران دارای مدرک لیسانس و بالاتر در گروه شوهران همسرآزار (۶ نفر) کمتر از گروه شوهران غیرهمسر آزار (۱۴ نفر) بوده است.

جدول ۱۰- نتایج تحلیل‌خی‌دو مقایسه فراوانی سطوح تحصیلی مختلف به تفکیک شوهران همسرآزار و غیرهمسر آزار

ضریب‌خی‌دو	درجه آزادی	معناداری
۲۴/۸۵	۲	۰/۰۰۱

معناداری $P < 0/01$

در جدول ۱۰ ملاحظه می‌شود که ضریب‌خی‌دو معادل ۲۴/۸۵ و از نظر آماری معنادار است ($P < 0/01$)، یعنی اینکه تفاوت موجود بین فراوانی‌های مشاهده شده در جدول ۹ از نظر آماری مورد تأیید قرار گرفته است. مقایسه از نظر شغل: وضعیت شغلی نمونه مورد تحقیق به تفکیک شوهران همسرآزار و غیرهمسر آزار در جدول ۱۱ ارائه شده است.

جدول ۱۱- فراوانی‌های مشاهده شده در مورد انتظار شغل‌های مختلف به تفکیک گروه‌های شوهران همسرآزار و غیرهمسر آزار

گروهها	شغل	فراوانی	
		مشاهده شده	مورد انتظار
شوهران همسرآزار	آزاد	۲۷	۲۸
	بیکار	۷	۳/۵
	کارمند	۱۶	۱۸/۵
شوهران غیرهمسر آزار	آزاد	۲۹	۲۸
	بیکار	۰	۳/۵
	کارمند	۲۱	۱۸/۵

در جدول ۱۱ ملاحظه می‌شود که از نظر شغل آزاد فراوانی مربوط به دو گروه شوهران همسرآزار و غیرهمسر آزار تقریباً مساوی بوده‌اند. (به ترتیب ۲۷ نفر و ۲۹ نفر) اما از نظر شغل کارمندی فراوانی در گروه شوهران همسرآزار (۱۶ نفر) کمتر از گروه غیرهمسر آزار (۲۱ نفر) بوده و در گروه شوهران غیرهمسر آزار فرد بیکار اصلاً وجود ندارد، حال آنکه تعداد ۷ نفر از شوهران همسرآزار بیکار بوده‌اند.

جدول ۱۲- نتایج تحلیل خی‌دو مقایسه فراوانی شغل‌های مختلف به تفکیک گروهها

معناداری	درجه آزادی	ضریب پیرسون
۰/۰۲	۲	۷/۷۴

معناداری $P < 0/05$

در جدول ۱۲ مشاهده می‌شود تفاوت بین فراوانی‌های ارائه شده در جدول ۱۱ از نظر آماری مورد تأیید قرار گرفته است ($P < 0/05$). مقایسه از نظر تعداد خواهران و برادران: وضعیت تعداد خواهران و برادران نمونه مورد تحقیق به تفکیک شوهران همسرآزار و غیرهمسر آزار در جدول ۱۳ ارائه شده است.

جدول ۱۳- مقایسه میانگین تعداد خواهران و برادران شوهران همسرآزار

و غیرهمسر آزار و نتایج تحلیل t

گروهها	میانگین	تفاوت میانگین‌ها	ضریب t	درجه آزادی	معناداری

۰/۰۰۱	۶۸	۵/۳۴	۱/۶۴	۶/۷۶	همسرآزار
				۵/۱۲	غیرهمسر آزار

معناداری $P < 0/05$

براساس یافته‌های جدول ۱۳ ملاحظه می‌گردد، میانگین تعداد خواهران و برادران گروه شوهران همسرآزار بین ۶ تا ۷ (۶/۷۶) و در گروه شوهران غیرهمسر آزار بین ۵ تا ۶ (۵/۱۲) بوده است و این تفاوت از نظر آماری معنادار بوده است ($P < 0/01$).

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های این پژوهش نشان داد که از دید همسران، روان‌رنجوری شوهران همسرآزار بیشتر از شوهران غیرهمسر آزار است.

این یافته با تحقیقات لاتینا (۱۹۹۷)، همبرگر و هاستینگ (۱۹۸۸)، برگمن و بریس‌مار (۱۹۹۹)، نستور (۲۰۰۲)، کوگان و هایب بارد (۲۰۰۴)، آسا (۲۰۰۵)، لوه‌ر و همکاران (۲۰۰۵)، مونتالو (۲۰۰۷) در خارج از کشور و شمس‌آبادی و همکاران (۱۳۸۳)، همتی (۱۳۸۴) و بنکدار (۱۳۸۴) در داخل کشور همخوانی دارد. لاتینا (۱۹۹۷) در پژوهش خود نشان داد که شوهران همسرآزار در موارد اختلال شخصیت ضداجتماعی و خود انتقادی در پرسشنامه خصومت نمرات بالاتری از شوهران غیرهمسرآزار به‌دست آوردند. همبرگر و هاستینگ (۱۹۸۸) در پژوهش خود نشان دادند که بسیاری از ویژگی‌های شوهران همسرآزار با معیارهای DSM-III برای اختلالات شخصیت سازگار هستند. آسا (۲۰۰۵) در پژوهش خود نشان داد که مشکلات الکلی بودن، ویژگی‌های شخصیت ضد اجتماعی، فشارهای عصبی، افسردگی و استرس‌ها و فشارهای مالی به‌طور مثبت هم در آزارهای فیزیکی و هم در آزارهای روانی دخالت داشته‌اند.

همتی (۱۳۸۴) در پژوهش خود نشان داد که بین استرس‌های شغلی، ویژگی‌های شخصیتی و رفتارهای شوهران، استرس‌های زندگی و خشونت علیه همسران رابطه معناداری وجود دارد. از ویژگی‌های بارز روان‌رنجور بودن می‌توان تمایل عمومی به تجربه عواطف منفی چون ترس، غم، دستپاچگی، عصبانیت، احساس گناه، نفرت و

افسردگی را نام برد. پژوهشگران زیادی بر این عقیده هستند که خصوصیات شخصیتی شوهران مانند اعتماد به نفس پایین، حسادت بالا، وابستگی هیجانی و افسردگی ملاک‌های پیش‌بینی‌کنندهٔ خشونت علیه همسران است. به نظر می‌رسد که روان‌رنجوری شوهران در آزار دادن همسران تأثیر داشته باشد، زیرا شوهرانی که در روان‌رنجوری نمرات بالا به دست می‌آورند، به دلیل اینکه نسبت به مسائل زندگی عقاید غیرمنطقی دارند و تنها عقاید خودشان را می‌پذیرند و نیز به دلیل اینکه قادر به کنترل تکانش‌های خود نیستند و نمی‌توانند به خوبی با استرس و مسائل و مشکلات خود کنار بیایند، بیشتر پرخاشگری می‌کنند و بیشتر از شوهرانی که دارای این خصوصیات نیستند، همسران خود را مورد آزار و اذیت قرار می‌دهند.

یافته‌های پژوهشی دربارهٔ مقایسهٔ برخی از ویژگیهای جمعیت‌شناختی شوهران همسرآزار و غیرهمسر آزار از دید همسران آنان نشان داد که دو گروه شوهران همسرآزار و غیرهمسر آزار میانگین سنی مشابهی داشته‌اند. این یافته با تحقیقات مونتالو (۲۰۰۷) و شمس اسفندآبادی و همکاران (۱۳۸۳) همسو نیست، ولی با یافته‌های لاتینا (۱۹۹۷) همسو است. لاتینا (۱۹۹۷) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که شوهران همسرآزار و غیرهمسر آزار از نظر سن، هیچ تفاوتی با هم ندارند. با توجه به یافته‌های به‌دست آمده به نظر می‌رسد، همسرآزاری از سوی شوهران امکان دارد که در هر سنی صورت بگیرد. یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهد که شوهران همسرآزار نسبت به شوهران غیرهمسرآزار در سن پایین‌تری ازدواج کرده‌اند. این یافته با یافتهٔ مونتالو (۲۰۰۷) همخوانی دارد، ولی با یافته‌های شمس اسفندآبادی و همکاران (۱۳۸۳) همخوانی ندارد. مونتالو (۲۰۰۷) در تحقیق خود به این نتیجه رسید که شوهران همسرآزار نسبت به شوهران غیرهمسرآزار، مردان جوان‌تری بودند. شمس اسفندآبادی و همکاران (۱۳۸۳) در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که با افزایش سن زوجها و مدت ازدواج میزان همسرآزاری افزایش می‌یابد. با توجه به یافته‌های پژوهش به‌دست آمده به نظر می‌رسد، مردانی که در سن پایین‌تری ازدواج کرده‌اند به دلیل کمی تجربه در برابر مسائل زندگی و به دلیل شرایط سنی فکر می‌کنند که خودشان می‌توانند در برابر مسائل و مشکلات به

تنهایی تصمیم بگیرند و به همین دلیل به نظرات همسران خود بهایی نمی‌دهند و در نتیجه به آزار دادن آنان اقدام می‌کنند.

یافته‌های پژوهشی نیز نشان داد که در ازدواج‌های غیرفامیلی میزان همسرآزاری بیشتر از ازدواج‌های فامیلی است. به شوهران غیرهمسر آزار داشته‌اند. ملک‌شاهی و فرهادی (۱۳۸۳) نیز در تحقیق خود به این نتیجه دست یافتند که بین نوع ازدواج (فامیلی- غیرفامیلی) با شدت آزار ارتباط معناداری وجود دارد. به نظر می‌رسد مردانی که همسران خود را از داخل شبکه خویشاوندی انتخاب می‌کنند به دلیل شناخت قبلی زوج‌ها از همدیگر بسیاری از مسائل از قبل مورد پذیرش بوده و در طول زندگی مشترک با رفتار غیرمنتظره از جانب همسران خود روبه‌رو نمی‌شوند و در نتیجه درگیری و اختلاف زوج‌ها در بسیاری از مسائل نسبت به شوهرانی که همسران خود را در خارج از شبکه خویشاوندی بر می‌گزینند، کمتر است.

همچنین یافته‌های پژوهشی نشان داد که شوهران همسرآزار مدرک تحصیلی پایین‌تری نسبت به شوهران غیرهمسر آزار دارند. این یافته با یافته‌های شمس اسفندآبادی و همکاران (۱۳۸۳) و ملک‌شاهی و فرهادی (۱۳۸۳) در داخل کشور همسو است. به نظر می‌رسد شوهرانی که تحصیلات پایین‌تری دارند، به دلیل تفکر سنتی فکر می‌کنند که همه تصمیمات در زندگی مشترک به عهده مرد است و به نظرات همسرانشان بهایی نمی‌دهند و همچنین به دلیل اینکه این مردان اطلاعات کافی ندارند، نمی‌توانند به درستی با همسران خود ارتباط برقرار نمایند و در زندگی مشترک آن‌طور که باید خلاقیت و انعطاف‌پذیری ذهنی از خود نشان نمی‌دهند و در نتیجه بیشتر به آزار روانی و جسمی علیه همسر خود اقدام می‌کنند.

در مقایسه شغل شوهران همسرآزار و غیرهمسر آزار این یافته به دست آمد که در گروه شوهران همسرآزار مقدار زیادی از شوهران بیکار هستند. در حالی که در گروه شوهران غیرهمسر آزار اصلاً فرد بیکار وجود نداشت. این یافته با یافته آسا و همکاران (۲۰۰۵) در خارج از کشور و ملک‌شاهی و فرهادی (۱۳۸۳) در داخل کشور همخوانی دارد.

ملک‌شاهی و فرهادی (۱۳۸۳) در تحقیق خود به این نتیجه دست یافتند که بین شغل مردان با شدت آزار ارتباط معناداری وجود دارد. به نظر می‌رسد که مردانی که بیکار

هستند به دلیل اینکه بیشتر وقت خود را در داخل خانه کنار همسرانشان می‌گذرانند و نیز به دلیل نارضایتی از بیکار بودن و درآمد مناسب نداشتن، بهانه‌جویی می‌کنند و در نتیجه پرخاشگر می‌شوند و همسران خود را مورد آزار و اذیت روانی و جسمی قرار می‌دهند.

نتایج پژوهش همچنین نشان داد که شوهران همسرآزار تعداد خواهران و برادران بیشتری نسبت به شوهران غیرهمسر آزار دارند. با توجه به اینکه تحقیق دیگری به این منظور در داخل و خارج از کشور انجام نشده، بنابراین پژوهشگر به بیان دیدگاه خود می‌پردازد. به نظر می‌رسد شوهرانی که در خانواده‌های پرجمعیت پرورش یافته‌اند احتمالاً در کودکی، نسبت به شوهرانی که در خانواده‌های کم‌جمعیت پرورش یافته‌اند در مرکز توجه نبوده‌اند و به عبارت دیگر از سنین پایین کمبود محبت را تجربه کرده‌اند و در زندگی مشترک توجه کامل همسر را نسبت به خود می‌طلبند. همچنین به نظر می‌رسد این شوهران شیوه‌های ابراز محبت و ارتباط برقرار کردن را نیاموخته‌اند که این امر باعث می‌شود که در برقرار کردن ارتباط با همسر و ابراز عواطف با مشکل روبه‌رو شوند و در نتیجه به آزار همسران خود اقدام می‌کنند.

با توجه به اینکه این تحقیق در شهر اصفهان انجام شده است، انجام تحقیق مشابه در سایر استانها پیشنهاد می‌شود. همچنین با توجه به اینکه طی مصاحبه با زنان آزار دیده بسیاری از آنها اشاره می‌کردند که به دلیل نداشتن جای امنی مجبور به تحمل شرایط فعلی هستند، بنابراین از جمله دیگر پیشنهادها، انجام اقدامات حفاظتی از قبیل تشکیل خانه‌های امن برای زنان مورد آزار قرار گرفته است، چرا که بسیاری از زنان هنگامی که مورد خشونت واقع می‌شوند به دلیل رفتن به خانه پدر، برادر و یا فامیل مجبور می‌شوند به محیط اولیه بازگردند. بنابراین با تشکیل چنین مکان‌هایی زنان آزار دیده از طریق جدا شدن از محیط خشونت‌بار زندگی خود امکان تصمیم‌گیری بدون ترس و واهمه در مورد آینده را خواهند داشت.

منابع

اعزازی، شهلا. (۱۳۸۰)، *خشونت خانوادگی زنان کتک‌خورده*، تهران، انتشارات سالی.

- بنکدار، نازنین. (۱۳۸۴)، «بررسی ویژگیهای شخصیتی مردان همسرآزار»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی، دانشگاه اصفهان.
- پرچمی، پیمان. (۱۳۸۳)، «معضلی به نام همسرآزاری در زنان آزار دیده»، *فصلنامه جامعه‌شناسی و روان‌شناسی دانشجویان دانشگاه اصفهان*، شماره ۲۴ و ۲۵.
- پروین، لارنس. الیور پی ای وجان. (۱۹۴۲)، *روان‌شناسی شخصیت*، ترجمه محمدجعفر جوادی و پروین کدیور، (۱۳۸۱)، تهران، انتشارات آینه.
- حق‌دوست اسکویی، فاطمه. فریده مشایخی و حمید حقانی. (۱۳۷۹)، «بررسی مشخصات زوجین و ارتباط با نوع و سرشت همسرآزاری در زنان مراجعه‌کننده به دادگاه شهر تهران سال ۱۳۷۸»، *مجله وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی*، شماره ۱۸.
- حیدری، علیرضا. (زیر چاپ)، «اعتباریابی آزمون نئو»، *فصلنامه دانش و پژوهش روان‌شناسی*، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان.
- روی، ماریا. (۲۰۰۲)، *زنان کتک خورده*، ترجمه مهدی قرچه‌داغی، (۱۳۸۱)، تهران، انتشارات علمی.
- شمس اسفندآبادی، حسن. سوزان امامی‌پور و سید جلال‌الدین صدر السادات. (۱۳۸۳)، «همسرآزاری و عوامل مؤثر بر آن در زنان متأهل»، *فصلنامه رفاه اجتماعی*، شماره ۱۸.
- کنعانی، کبری. (۱۳۸۵)، «هنجاریابی و بررسی روایی و پایایی پرسشنامه پنج عامل بزرگ شخصیت و بررسی نیمرخ روانی عاملان تصادف با استفاده از این پرسشنامه»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان.
- مظاهری، مهدی. (۱۳۸۳)، «بررسی رابطه هوش هیجانی و پنج عامل بزرگ شخصیت در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد مبارکه»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان.
- ملک‌شاهی، فریده و علی فرهادی. (۱۳۸۳)، «بررسی میزان همسرآزاری و عوامل مؤثر بر آن در زنان همسردار تحت پوشش مراکز بهداشتی و درمانی خرم‌آباد ۱۳۸۳»، *فصلنامه اصول بهداشتی - روانی*، شماره ۱.

نصر، مجید. (۱۳۷۹)، «بررسی برخی از ویژگیهای شخصیتی و زناشویی همسران آزاردیده از دید همسران مراجعه‌کننده به مرکز پزشکی قانونی اصفهان در مرداد و شهریور ۱۳۷۸»، پایان‌نامه دکترای حرفه‌ای، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان.

هاشمی، حسین. (۱۳۸۱)، «ارزیابی شخصیتی کارکنان جهاد کشاورزی استان اصفهان به‌منظور تعیین شاخص‌های روان‌سنجی و تحلیل آزمون پنج عامل بزرگ شخصیت»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان.

همتی، رضا. (۱۳۸۴)، «علل همسرآزاری در استان ایلام»، فصلنامه علمی دانشگاه علوم پزشکی زنجان، شماره ۵.

Asa, C. Zweling, C. Young, T., & Stramquist, M. (2005). A population based study of reporting patterns and characteristics of men who abuse their female partners. *Journal of Marriage and Family*, 11, 180–185.

Bergman, B. Berismar, B. (1999). Hormone Levels and Personality Traits in Abusive and Suicidal Male Alcoholics. *Journal of personality Disorders*, 18, 151–162.

Cogan, C. Hibbard, S. (2004). Personality and demographic Characteristics of Partner Violent Men: AQ- Sort Approach. *Journal of Personality Disorders*, 18, 151–162.

Casta, E., Maccrae, W. (1985). Influences of natural menopause on Psychological characteristics and symptoms of middle aged health Voman journal consulting and Climical psychology, 3, 345–351.

Hamberger, L. Hasting, J. (1988). Characteristics of Male Spouse Abusers Consistent With Personality Disorders. *Hosp Commuity Psychiatry Association*, 39, 763–77.

Latina, M. (1997). Personality Characteristics of Men who physically Abuse Women. *Journal American Psychiatric*, 44, 544–58.

Lohr, M., Hamberger, L., & Bonge, D. (2005). Personality characteristics in different personality Cluters of Spouse a Abusers . *Journal of Rational Emotive & Cognitive - Behavior Therapy*, 6, 273–285 .

Montalvo, J. (2007). Male Batterers With and Without Psychopathy. *Journal of Offender Therapy and Criminology*, 51, 254–263 .

Nestor, G. (2002). Mental Disorder and Violence: Personality Dimensions and Clinical Features. *American Psychiatric Association*, 159, 973–978 .

Papalia, D.E., Wend Kosoids. (1988). *Psychology*. (2 nd. ed). New York: McGraw – Hill Book Company.

تاریخ وصول: ۸۷/۸/۱۷

تاریخ پذیرش: ۸۷/۱۲/۲۶

